

גדר קדושת ארון הקודש

1. מגילה כו ב

תנו רבנן: תשמישי מצוה - נזרקין, תשמישי קדושה - נגנזין. ואלו הן תשמישי מצוה: סוכה, לולב, שופר, ציצית. ואלו הן תשמישי קדושה: דלוסקמי ספרים, תפילין ומזוזות, ותיק של ספר תורה, ונרתיק של תפילין ורצועותיהן. אמר רבא: מריש הוה אמינא האי כורסא תשמיש דתשמיש הוא, ושרי. כיון דחזינא דמותבי עלויה ספר תורה, אמינא: תשמיש קדושה הוא, ואסור. ואמר רבא: מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא, כיון דחזינא דעיפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא: תשמיש קדושה הוא, ואסור. ואמר רבא: האי תיבותא דאירפט, מיעבדה תיבה זוטרתני - שרי, כורסיא - אסיר. ואמר רבא: האי פריסא דבלה, למיעבדיה פריסא לספרי - שרי, לחומשין - אסיר. ואמר רבא: הני זבילי דחומשי, וקמטרי דספרי - תשמיש קדושה נינהו, ונגנזין. - פשיטא! - מהו דתימא: הני לאו לכבוד עבידן, לנטורי בעלמא עבידי, קא משמע לן.

2. אור זרוע ח"ב סי' שפו

שאלני ה"ר אביגדור כהן וזאת היא התשובה שהשבתי לו. ואשר כתבת על בנין שבבית הכנסת העשוי בבנין אבנים בתוך החומה מזרחית ומפני שהיו מתקלקלין ספרי תורות המונחין בתוכו מחמת ליחלוח הקרקע עשו ארון עץ תלוש והוציאום מתוך הישן ונתנום בחדש ומתקיימים בו יפה ושאל השואל אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו כדין תשמישי קדושה כי מאחר שאין משתמשין בו אלא בארון של עץ מה צורך בשני ארונות ופשיעות' אין שייך כאן והמקום צר לעמוד זה בפני זה עכ"ל. הרי לא שאלת אלא אם מותר להרוס את הראשון אבל פשיטא לך דיש בו משום תשמישי קדושה כך נראה בעיני דאין בו משום תשמישי קדושה... דאע"ג דארון ודאי יש בו משום תשמישי קדושה דאמר רבא בפרק בני העיר מריש הו"א האי פריסא תשמיש דתשמיש היא [פירש"י פריסא יריעה] וכו' אלמא דארון גופיה תשמיש דס"ת הוא ובפי' במה מדליקין נמי קרי ליה ארון הקודש כדתניא רשב"א אומר בעון שני דברים עמי הארץ מתים על שקורין לביה"כ בית עם ולארון הקודש ארנא אלמא ארון הקודש מיתקרי וש"מ תשמישי קדושה היא אפ"ה הא דאתינן עלה נראה בעיני דלית ביה משום ארון הקודש שאני אומר שאין אה"ק אלא שעשוי כמין ארגז ולכבוד ולא לשמירה ותדע דרבא קרי ליה תיבה דאמר רבא האי תיבותא דאירפט וכו' אלמא דבכה"ג מקרי אה"ק אבל זה שעשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ס"ת ההיא לית ביה משום תשמיש קדושה ותדע דאמר רבא הנהו זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזין ופי' רבי' שלמה זבילי כמין דלוסקמי קמטרי ארגזין שקורין אשקריני"א ופרכי' פשיטא ושנינן מה"ד הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא הוא דעבידי וכאינדרונא בעלמא דמיין קמ"ל. פי' קמ"ל דלאו לנטורי עבידי [אלא לכבוד עבידי] הלכך יש בהן משום תשמיש קדושה. הא למדת דכל היכא דלנטורי

עבידי לית ביה משוי' תשמיש קדושה הלכך הא דאתינן עלה שהוא בנוי בחומה קבועה וסגרי ליה במסגר ההיא לנטורי עביד ודין אינדרונא יש לו ולית ביה דין ארון הקודש לטעון גניזה.

3. דרכי ציון (אגרות הר"ע מברטנורא. אגרת א)

הגוים להלל מאד ובחצר בית הכנסת החיצונה שם הגפנים מודלים על גבי עמודים של אבן לא נראה כגפנים ההם וחמשה זרתות במדה מדדתי עובי הגפן האחד וירדו במעלות של אבן לחצר העזרה אשר לפני בית הכנסת והיא מוקפת אכסדרה משלש רוחותיה עם כסאות גדולות ששם ישבו כל האנשים אשר לא יחפצו ליכנס בבית הכנסת לאיזה סבה שתהיה ושם באר נאה והדורה וברוח הרביעית פתח שער הכנסת והבנין רבוע במדה ארבעים אמה ארכו וארבעים רחבו ולפאת קדמה מזרחה ההיכל בנין של אבנים יפה כעין קפילה כי לא ישימו הספרי תורה בארון כי בהיכל מונחים על דף עץ עם נרתיקם ועטרותיהם בראשיהם ורימונים של כסף ובדולח בראשי העמודים וספרו לי היהודים כי שומת הכסף והבדולח ורקמת הזהב אשר בתוך ההיכל הוא ארבעת אלפים זהב ולהיכל שני פתחים נגבה וצפונה ושני נאמנים מן הקהל ממונים עליהם לסגור ולפתוח ובאמצע הכנסת מגדל עץ היא התיבה ששם יעלו החזנים להתפלל וחמשה חזנים מושכרים היום לקהל ההוא ומתפללים בשבתות ובימים טובים בקולות ונגונים ערבים לא ראיתי כמוהם בכל המקומות היהודים שעברתי אכן בימי החול מועטים הם הבאים לבית הכנסת ונער יכתבם לשכות רבות יש סביב בית

4. רב פעלים ח"ב או"ח סי' כ

והנה בענין ארון הקודש ברור אצלי בס"ד, דאין הפרש בין אם הוא ארגז תלוש, בין אם הוא בניין שבנוי בכותל, כי בין זה ובין זה דין ארון הקודש יש להם, ורק ההפרש הוא בין העשוי לכבוד, ובין העשוי לשמירה, כי יש עושין מקום לס"ת לשמור אותו שם ימים ולילות, אין לזה המקום דין ארון הקודש, אבל אם עשוי לכבוד, דהיינו

שביום שקורין בס"ת מוציאין הס"ת ממקום שהוא שמור שם, ומניחין אותו בהיכל תוך ארגז תלוש, או תוך מגדל בנוי בכותל ההיכל, שיהיה מונח שם עד שיגמרו הקהל תפלת שחרית ויוציאו הס"ת מן המקום ההוא, דזו ההוצאה נקראת פתיחת ההיכל, ויניחו אותו על התיבה לקרות בו בציבור, ואחר קריאתם מחזירים אותו למקום שהוציאוהו משם, וכשילכו הציבור לביתם אז יניחו הס"ת בחדר המיוחד לכל ספרי תורה שיהיו נשמרים שם, דנמצא המקום שבהיכל הוא עשוי לכבוד הס"ת שמניחים אותו במקום מיוחד לו לכבודו, עד שעת קריאתם בו, ולא יהיה מונח על התיבה בגלוי בכדי, ולכן ודאי אין הפרש בזה המקום שבהיכל, בין אם הוא ארגז תלוש, בין אם הוא בנין בכותל ההיכל, וזה ברור מצד הסברה...

ואין להתעקש ולומר דריא"ז תרתי בעי, שיהיה ארגז תלוש ואינו בנין, וגם שיהיה עשוי לכבוד ולא לשמירה, משום דקאמר אין קרוי ארון הקודש אלא שעשוי כעין ארגז ולכבוד ולא לשמירה, משמע תרתי, הנה דברים אלו לא נתנו להאמר, דאם עשוי לכבוד ולא לשמירה מה טעם יש לחלק בין אם הוא ארגז תלוש לבין אם הוא בנין, ועוד דהוא לא אמר א"כ הוא ארגז, אלא אמר שעשוי כעין ארגז דהיינו שאינו מקום רחב וגדול כחדר שדרך לשמור בהם ס"ת... ולפי"ז ארון הקודש של פה עירנו בג'דאד יע"א הבנוי בכותל, והוא קטן כשיעור ארגז, שמכיל רק ב' או ג' ספרים שמוציאין אותם מחדר שמירתם, ומניחים אותם קודם תפלת שחרית במקום הזה שבכותל, כדי להוציאם אחר תפילת שחרית שעושין פתיחת ההיכל, ומניחין ס"ת אלו על הבימה לקרות בהם, ואח"כ מחזירים אותם לחדר שמירתם, דברור הוא שאין מקום זה שבהיכל עשוי לשמירה אלא לכבוד, יש לזה דין ארון הקודש דנחשב תשמיש קדושה לדעת ריא"ז הנז', וכן מוכח מדברי הרב זרע אמת ס"י כ"ו וכ"ז, ועקרי הד"ט ס"י ח' אות ז' והגאון דברי חיים ח"ב ס"י י"ד, דפשיטה להו דאין לחלק בדין ארון הקודש בין עשוי ארגז תלוש לבין בנוי בכותל, אלא הדבר תלוי בהיכא דעשוי לכבוד ולא לשמירה, וזה ברור.

5. טור יורה דעה ס"י רפב

תיק שהוכן לספר תורה והונח בו וכן המטפחת והארון והמגדל שמניחים בו ס"ת אף על פי שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק וכן הכסא שהוכן להניח עליו ס"ת והונחה עליו ס"ת כולן תשמישי קדושה הן ואסורים ולאחר שיבלו או ישברו נגנזין

ב"י

הכל דברי הרמב"ם בסוף הלכות ס"ת (פ"י ה"ד) ובפרק בני העיר (שם) תניא תשמישי קדושה נגנזין ומני בהדייהו תיק של ס"ת וגרסינן תו התם אמר רבא מריש הוה אמינא כורסיא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינן דמותבין ס"ת עליה אמינא תשמיש קדושה הוא. ונראה שמפרש הרמב"ם דתשמיש דתשמיש היינו שספר בתוך התיק והתיק על הכורסיא וכיון דחזא שפעמים הרבה מוציאין הס"ת מהתיק ומותבי ליה אכורסיא אמר ודאי תשמיש קדושה הוא. ואיתא תו התם אמר רבא [מריש ה"א] האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינן דעיפי ליה ומנחי ס"ת עילויה אי"נ פרסי ליה אסיפרא אמינא תשמיש קדושה הוא. וכתב הר"מ על דברי הרמב"ם הארון הוא תיבותא דאיתמר בגמרא וא"נ קומטרי דספרי שפירשו בו שהוא הארגז שמצניעין בו ס"ת והמגדל הוא הספסל הגבוה שהוא על הבימה שמניח בו החזן ס"ת כשקורא בו ולשון מקרא הוא (בעזרא) [בנחמיה] (ח ד) ויעמוד [עזרא הסופר] על מגדל עץ וכסא

הוא כורסיא הנזכר בגמרא והוא כי יש מקומות שמכינים שם כסא אחד להניח עליו ס"ת ביום שמוציאין שתי תורות

ב"ח

פירוש דאע"פ שכך הוא הרגילות שאין מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק וא"כ איכא למימר דלאו תשמישי קדושה נינהו אלא תשמיש דתשמיש ויכול לזרקן אפי"ה כיון דלפעמים מניחין בו ס"ת כשהוא לבדו בלא תיק תשמישי קדושה נינהו והכי איתא התם אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסייא (פרש"י בימה של עץ) תשמיש דתשמיש הוא ושרי (פרש"י שפורס מפה עליו ואח"כ נותן ס"ת עליו) כיון דחזינא דמותבי עילויה ס"ת בלא מפה אמינא תשמיש קדושה הוא ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא (פרש"י יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים) תשמיש דתשמיש הוא (תשמיש של ארון) כיון דחזינא דעיפי ליה ומנחי ספרא עילויה (פירוש פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת) אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור. ונראה דמ"ש הרמב"ם ורבינו וכן המטפחת הוא שאנו קורין מפה שכורכין אותו סביב הס"ת דהוי תשמיש קדושה

6. ביאור הגר"א יו"ד רפב ס"ק כח

דמ"ש בגמ' מריש כו' דוקא אכסא שמניחין אבל בתוכו לעולם תשמיש קדושה כי אין מניחין בתוכו לעולם בלא תיק ומטפחת ואפי"ה אמרינן דתשמיש הוא

7. קרבן נתנאל מגילה פ"ד סי' ב

אבל בזמנינו שתולין פרוכת לפני הארון תשמיש דתשמיש הוא ושרי וכ"פ רמ"א סי' קנ"ד. עי' תוס' ד"ה מריש מה שכתב בזה המהרש"א בדוחק. ולי נראה דאיכא למימר הא דאמר תשמיש דתשמיש היינו שהניחו ס"ת בתיק שלה בארון נמצא דתיק הוי תשמישי קדושה ופריסא הוי תשמיש דתשמיש וכ"ש ארון גופיה פשיטא דהוי תשמיש דתשמיש להכי מקשין תוס' ודקאמר אסור לעשות כורסיי ש"מ דדרכן היתה להניח ס"ת בלא תיק. אמנם נראה דלדין דמלבשים הס"ת במטפחת ומעיל הוי הארון תשמיש דתשמיש ובזה א"צ לדחוקי ט"ז ומ"א ס"ק י"ד בסי' קנ"ד ע"ש וצ"ע

7. רמ"א או"ח קנד סע' ו

ופרוכת שאנחנו תולין לפני הארון אין לו קדושת ארון, רק קדושת בהכ"נ